

**UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI” CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE SOCIOLOGIE ȘI ASISTENȚĂ SOCIALĂ**

Religie și comunitate în societatea modernității târzii

Studiu de caz

Eparhia Greco-Catolică de Cluj-Gherla

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

Conducător de doctorat:

Prof. univ. dr. VEDINAȘ TRAIAN

Doctorand:

GĂDĂLEAN DAN ADRIAN

Cluj-Napoca

2016

Cuprins

Lista abrevierilor, tabelelor și a figurilor.....	i-v
Cuvânt înainte	5
I. Fundamentarea teoretico-metodologică și designul cercetării științifice aplicate.....	6
I. Preliminarii introductive	6
1.1 Problematika abordată și situația cercetării științifice în domeniu.....	6
1.2 Scopul și obiectivele tezei	8
1.3 Organizarea și structura tezei	8
2. Fenomenul secularizării în societatea și cultură contemporană	12
2.1 Secularizare, concepte și teorii științifice.....	12
2.2 Contextul istoric în care a apărut fenomenul secularizării	12
2.3 Despre constituirea și evoluția sociologiei religiei	14
2.4 Rolul religiei și gradul de studiere al temei.....	15
3. Religia și comunitatea	18
3.1 Despre organizarea comunitară a vieții religioase	18
3.2 Cercetări despre relația dintre religie și comunitate la nivel internațional.....	21
3.3 Cercetări despre religie și comunitate în România.....	27
4. Confesiunea greco-catolică: evoluție și actualitate	33
4.1 Specificul confesiunii greco-catolice la nivel internațional și la nivel național.....	33
4.2 Despre evoluția instituțională a Bisericii Greco-Catolice în România	34
4.3 Identitatea Greco-catolică în „concertul religiilor și confesiunilor creștine contemporane” ³⁶	
4.4 Repere geografico-istorice cu privire la Eparhia Română Unită cu Roma, Greco-Catolică de Cluj Gherla	43
4.4.1 Poziția geografică și limitele teritoriului studiat	43
4.4.2 Relieful	43
4.4.3 Populația greco-catolică, ocupațiile și tradițiile acesteia	44
4.4.4 Scurt istoric	44
4.5 Strategii de construcție identitară	48
5. Designul cercetării.....	52
5.1 Problematika și scopul cercetării.....	52
5.2. Ipotezele și obiectivele operaționale	52
5.2.1 Ipoteze de lucru:	52
5.2.2 Obiective:	52

5.3 Populația cercetată și eșantionul investigat	53
5.4 Metode și instrumente de cercetare	59
5.5. Variabilele care au intrat în analiză	61
5.6 Planificarea activităților	63
II. Prezentarea rezultatelor obținute în cercetarea empirică.....	65
6. Religiozitatea în Eparhia Greco - Catolică de Cluj – Gherla, în contextul contemporan al modernității târzii.....	65
6.1 Credința în divinitate	65
6.2 Rugăciunea	76
6.3 Participarea la cult	79
6.4 Spovedania	89
6.5 Împărtășania	93
6.6 Postul.....	97
6.7 Concluzii	101
7. O analiză a nevoilor socio-religioase comunităților de credincioși din Eparhia de Cluj-Gherla	104
7.1 Analiza nevoilor spirituale	104
7.2 Analiza nevoilor sociale	110
7.3 Analiza nevoilor educaționale.....	111
7.4 Concluzii	112
8. O analiză a resurselor pe care Biserica și credincioșii le mobilizează pentru rezolvarea nevoilor socio-religioase ale credincioșilor	114
8.1 Resurse umane.....	114
8.1.1 Despre rolul preotului.....	114
8.1.2 Analiza și interpretarea datelor focus-grup-urilor	122
8.2 Resurse materiale	129
8.3 Activitatea Eparhiei de Cluj-Gherla în plan socio-pastoral	131
8.4 Concluzii	132
9. Fenomenul secularizării în comunitățile de enoriași din Eparhia Greco-Catolică de Cluj-Gherla	133
9.1. Diminuarea rutinelor religioase.....	133
9.2 Orientarea spre lumea materială.....	136
9.3 Concluzii	138
10. Funcționalitatea socială și relațiile sociale în contextul comunitar eclezial.....	140
10.1 Relațiile dintre membrii aceleași comunității ecleziale.....	140

10.2	Relațiile cu membrii comunitari aparținând altor confesiuni.....	144
10.3	Relația cu statul și autoritățile locale.....	148
10.4	Concluzii	151
11.	Mecanisme de heteroidentificare/autoidentificare ale membrilor comunităților ecleziale din Eparhia Greco-Catolică de Cluj-Gherla.....	153
11.1	Promovarea identității religioase ecleziale în parohiile greco-catolice.....	153
11.2	Transmiterea tradiției religioase și identitatea	159
11.3	Profilul adaptativ/dezadaptativ al enoriașului greco-catolic	162
11.4	Reprezentări asupra persecuției Bisericii Greco-Catolice în perioada comunistă	163
12.	O analiză internă a Bisericii Greco-Catolice.....	168
12.1	Reprezentări asupra punctelor tari și a reușitelor	168
12.1.1	Serviciile spirituale și disciplina bisericii.....	168
12.1.2	Identitatea și memoria martirilor persecutați în perioada comunistă	170
12.1.3	Doctrina și apartenența la Biserica Romei	170
12.1.4	Servicii educaționale	171
12.1.5	Servicii sociale	173
12.2	Reprezentări asupra punctelor slabe și insuficiențelor	176
12.2.1	Probleme socio-pastorale	176
12.2.2	Probleme educaționale	177
12.2.3.	Probleme confesionale, identitare	178
12.2.4	Probleme de organizare	178
12.2.5.	Probleme sociale	179
12.3	Metode de relaționare și comunicare cu credincioșii	180
12.3.1	Instrumente de comunicare socială ale Eparhiei Greco-Catolice de Cluj-Gherla....	181
12.4	Analiza SWOT	182
13.	Reprezentări asupra perspectivelor de dezvoltare ale Eparhiei Greco-Catolice de Cluj-Gherla	185
13.1	Reprezentări asupra perspectivelor de dezvoltare a comunităților.....	185
13.1.1	Idei, inițiative individuale	185
13.1.2	Idei, inițiative ale liderilor/preoților	186
13.1.3	Dezvoltarea parohiilor.....	187
13.2	Aprecieri, sugestii și propuneri ale enoriașilor.....	188
13.2.1.	Despre organizarea și conducerea parohiilor	188
13.2.2.	Despre formarea și perfecționarea preoților.....	190

13.2.3. Despre dezvoltarea proiectelor sociale, caritabile.....	191
13.2.4. Despre educație și activități religioase	191
13.2.5. Despre îmbunătățirea relației cu celelalte confesiunii.....	191
13.2.6. Despre îmbunătățirea activității pastorale	192
13.2.7. Despre îmbunătățirea comunicării cu enoriașii	192
13.2.8. Despre retrocedarea averii Bisericii Greco - Catolice și relația cu autoritățile	192
13.3 Scenarii de dezvoltare a Eparhiei Greco-Catolice de Cluj-Gherla.....	192
13.3.1 Scenariu pesimist în ceea ce privește perspectiva de dezvoltare a Eparhiei Greco-Catolice de Cluj-Gherla	193
13.3.2 Scenariu optimist în ceea ce privește perspectiva de dezvoltare a Eparhiei Greco-Catolice de Cluj-Gherla	196
14. Testarea ipotezelor cercetării	198
14.1 Ipoteza 1.	198
14.2 Ipoteza 2	202
14.3 Ipoteza 3	202
III. Evaluarea și valorificarea rezultatelor obținute.....	209
15. Concluzii sintetice de ansamblu	209
15.1 În plan spiritual.....	209
15.2 În plan social	210
15.3 În plan educațional	214
16. Recomandări aplicative reieșite din cercetare	216
16.1 Originalitatea și limitele cercetării	216
16.2 Recomandări în planul cercetării științifice	217
16.3 Recomandări în planul politicilor și serviciilor.....	217
Bibliografie.....	220

Anexe

Anexa 1. Chestionarul

Anexa 2. Fișa de observație

Anexa 3. Ghid de interviu

Anexa 4. Ghid Focus-grup

Anexa 5. Adresă parohii

Anexa 6. Indici de nume

Anexa 7. Indici de localități

Anexa 8. Harta 1, reprezentând arondarea parohiilor din Eparhia Greco-Catolică de Cluj-Gherla

Anexa 9. Harta 2, reprezentând delimitarea protopopiatelor din Eparhia Greco-Catolică de Cluj-Gherla

Teza de doctorat cu titlul, *Religie și comunitate în societatea modernității târzii, Studiu de caz Eparhia Greco-Catolică de Cluj-Gherla*, concretizează o cercetare despre relația dintre religie și comunitate prin prisma abordărilor teoretice cu privire la această temă, coroborată cu un studiu de caz care vizează Biserica Greco-Catolică din România, la modul direct Eparhia Greco-Catolică de Cluj-Gherla.

În fapt această cercetare a urmărit în ce măsură Biserica ca instituție socială și simbol al transcendentului, contribuie la optimizarea vieții în comunitate respectiv, societate în ansamblul ei. De asemenea lucrarea ilustrează interesul și implicarea comunității cercetate în sfera religiei.

Cuvinte cheie: Termenii cei mai importanți în economia tezei sunt: secularizare, globalizare, denominație, doctrină, schismă, autoidentificare, construcție identitară, viață comunitară, comunitate morală, comunitate empirică, sincronism, asincronism social.

Motivația alegerii temei

În perspectiva teologiei, religia a fost și este studiată în principal cu accent pe dogmă. În sociologia religiei, relația dintre religie și comunitate a fost centrul preocupărilor cercetătorilor din diferite domenii: sociologie, cultură, educație, etc. În România cercetările empirice pe această temă sunt încă puține.

Explorarea configurației și intensității secularizării în comunitățile de enoriași din Eparhia Greco-Catolică de Cluj Gherla și validarea diferitelor teorii cu privire la secularizare este contextul în care se situează prezenta lucrare.

Secularizarea și globalizarea reprezintă probleme sociale și economice importante pentru societățile moderne cu atât mai mult cu cât ele prezintă tendințe ascendente. Problematika secularizării, a generat o literatură bogată care prezintă rezultate contradictorii referitoare la sensul și intensitatea secularizării. Pentru a descrie și explica acest fenomen au fost elaborate o serie de teorii care au fost în măsuri variate confirmate empiric în funcție de populația investigată și ideologii (socialistă versus capitalistă).

Modernitatea și postmodernitatea au fost percepute ca perioade în care reperele spirituale aproape au dispărut iar configurația religiei s-a schimbat semnificativ. Pornind de la această realitate obiectivă am încercat să văd în ce măsură enoriașii își pot trăi la nivel existențial propria religie în contextul actual al modernității târzii.

Am cules date empirice care să contribuie la testarea modelelor teoretice explicative elaborate în acest domeniu în alte spații culturale pe care le-am interpretat și analizat, rezultatul constituindu-se

în formularea unor recomandări aplicative atât în plan socio-pastoral cât și în planul politicilor și serviciilor. Un alt motiv care a contat în alegerea acestei teme a fost reprezentat de interesul personal al autorului care a fost implicat în mai multe proiecte sociale și educaționale în Eparhia Greco-Catolică de Cluj-Gherla.

Ipoteze de lucru :

1. Problema secularizării, comportă o dinamică schimbată în contextul relației dintre Biserică și comunitate în societatea modernității târzii.
2. În comunitățile religioase minoritare caracterizate de ponderea scăzută a populației se pot elabora și promova politici, formale sau informale, de organizare a vieții comunitare mai coerente și mai elaborate decât în comunitățile religioase majoritare, reușindu-se conservarea și prezervarea identității.
3. În societatea modernității târzii Biserica pe de o parte, dezvoltă mecanisme și procesualități noi în contextul funcționalității ei comunitare, comunitatea pe de altă parte manifestă cerințe și raportări noi în raport cu Biserica.

Obiective:

Obiectivul 1: Determinarea practicilor religioase, a legăturii dintre credincioși/enoriași și Biserică, în contextul contemporan al modernității târzii.

Obiectivul 2: Determinarea nevoilor socio-religioase pe care membrii comunității de credincioși le au în relație cu Biserica lor.

Obiectivul 3: Determinarea resurselor pe care Biserica și credincioșii le pot mobiliza, pentru rezolvarea nevoilor socio-religioase ale credincioșilor.

Obiectivul 4: Explorarea configurației și intensității secularizării în comunitățile de enoriași.

Design metodologic

Capitolul 5 al lucrării definește cadrul conceptual al cercetării. Din punct de vedere metodologic am utilizat un arsenal al cercetării incluzând metode și tehnici de cercetare folosite până acum în studierea fenomenelor cercetate. Am îmbinat abordarea cantitativă (bazată pe cifre și metode statistice) cu cea calitativă (axată pe metode discursive, analiză tematică, analiză comparativă și analiză de conținut).

În cercetarea efectuată asupra impactului secularizării asupra credincioșilor greco-catolici din Eparhia de Cluj - Gherla am utilizat ancheta sociologică pe bază de chestionar. Ulterior am extras concepte pe care le-am prelucrat analitic. Prin interviurile semistructurate realizate am reușit să pătrund în profunzimea subiectului și să înțeleg problema cercetată. Am făcut referire la motivații,

aspirații, atitudini, valori, cultură, stil de viață, comportament religios și social în care am încercat să redau cât mai exact aceste caracteristici și comportamente.

O altă metodă proprie studiului intensiv al comunităților socio-religioase a fost observația participativă asociată cu interviul de grup, analiza de documente și convorbiri informale.

Studiul a fost realizat pe un eșantion de 425 persoane, aparținând religiei greco-catolice structurat în funcție de principalele criterii demografice. Chestionarul aplicat a avut 55 de itemi. Variabilele socio-demografice sunt de tip: nominal, ordinal și metric. Am folosit analiza bivariată (asocierea a două variabile nominale sau a două variabile ordinale). Am construit indici prin combinarea indicatorilor pe care i-am considerat ca fiind distribuiți pe scale interval (Scala Likert). Datele au fost prelucrate în SPSS.

Pentru eșantionare am folosit selecția multistadială, îmbinată cu eșantionarea stratificată. Pentru o acoperire cât mai largă am selectat din Eparhie cele 5 județe: Cluj, Bistrița-Năsăud, Maramureș, Alba și Sălaj. Din cele 13 protopopiate am selectat 7 respectiv la fiecare protopopiat câte cel puțin 2 parohii. Pentru o reprezentativitate cât mai bună am ales eșantioane din zona urbană și rurală în total 21 de parohii.

Structura lucrării

Lucrarea are două părți:

- prima parte face referiri la aspectele conceptuale referitoare la religiozitate, secularizare, comunitate, adaptare socială, imaginea de sine, procesul socializării și integrării sociale.
- a doua parte are caracter predominant aplicativ, în care am studiat relația dintre religiozitate, comunitate și procesul secularizării. Lucrarea se finalizează prin prezentarea unei strategii privind dezvoltarea comunității, direcții și sugestii viitoare de cercetare.

Lucrarea este structurată în 16 capitole, capitolele 12 și 13 constituindu-se ca piloni principali ai lucrării.

Capitolul 1, intitulat *Preliminarii introductive se deschide* cu scurte considerații privind lucrările existente în domeniu, originalitatea, scopul și importanța prezentului studiu.

Capitolul 2, intitulat *Fenomenul secularizării în societatea și cultura contemporană*, abordează această temă din perspectiva sociologică pe care le determină, respectiv a influențelor asupra membrilor societății. Această parte tratează conceptele cheie referitoare la procesul de secularizare și globalizare, precum și rolul religiei în acest context. Sunt prezentate elemente privind terminologia termenilor secularizare, globalizare, teorii curente despre religie și un scurt istoric al fenomenului religios. Este accentuat rolul religiei ca factor de coeziune și integrare socială. O idee importantă care se desprinde

din acest capitol este aceea că religia a fost un furnizor important de identitate colectivă, atât în societățile tradiționale, cât și în cea modernă.

Capitolul 3, intitulat *Religia și comunitatea*, prezintă conceptele referitoare la religie și comunitate, respectiv interferența între cele două concepte. Sunt prezentate elemente introductive privind terminologia termenilor religie, comunitate precum și preocupări ale unor sociologi renumiți în studierea comunităților atât din țara noastră, cât și studii internaționale.

Capitolul 4, intitulat *Confesiunea greco-catolică: evoluție și actualitate*, înglobează principalele teorii și modele ale identității. Capitolul începe prin prezentarea unei descrieri a spațiului geografic, condițiile de relief și climă, în aria cercetată și un scurt istoric al Eparhiei Române Unite cu Roma Greco - Catholică. Urmează prezentarea unor elemente referitoare la: rădăcinile esențialismului și constructivismului în teoriile identității, identitatea din perspectiva esențialistă și constructivistă, identitatea colectivă și identitatea individuală. Sunt surprinse aspecte ale evoluției instituționale a Bisericii Unite și permanența în timp a discursului identitar greco-catolic. Capitolul se încheie cu prezentarea unor strategii de construcție identitară.

Capitolul 5, intitulat *Designul metodologic al cercetării*, definește cadrul conceptual al cercetării.

Capitolul 6, intitulat *Religiozitatea în Eparhia Greco - Catholică de Cluj - Gherla în contextul contemporan al modernității târzii*, cuprinde aspecte ale practicii religioase în contextul contemporan al modernității târzii. Sunt surprinse elemente care definesc religia greco-catolică în ansamblul ei, modul cum enoriașii se raportează la divinitate. Regăsim aici aspecte care privesc nu numai denominația, ci și participarea efectivă la viața religioasă respectiv: participarea la cult, rugăciunea, spovedania, împărtășania și postul.

Capitolul 7, intitulat *O analiză a nevoilor socio-religioase comunităților de credincioși din Eparhia de Cluj - Gherla*, abordează problema nevoilor socio-religioase a comunităților de credincioși din Eparhia de Cluj - Gherla. Sunt surprinse aici nevoi bazale ale comunităților de credincioși, precum nevoi materiale, financiare, dar și nevoi de afirmare precum: nevoi educaționale, spirituale sau sociale, pe care enoriașii le resimt pe diferite paliere.

Capitolul 8, intitulat *O analiză a resurselor pe care Biserica și credincioșii le mobilizează pentru rezolvarea nevoilor socio-religioase ale credincioșilor*, vine în completarea precedentului capitol, fiind dedicat identificării resurselor pe care Biserica și credincioșii le mobilizează pentru rezolvarea nevoilor socio-religioase comune. Există referiri largi la resursele umane pe care Biserica le mobilizează cu accent pe rolul preotului ca administrator spiritual al comunității. Capitolul include analiza și interpretarea datelor celor două focus-grupuri.

Fenomenul secularizării în comunitățile de enoriași din Eparhia Greco - Catolică de Cluj - Gherla reprezintă tema capitolului 9: *Fenomenul secularizării în comunitățile de enoriași din Eparhia Greco - Catolică de Cluj - Gherla*. Aici am căutat să explorăm configurația și intensitatea secularizării în comunitățile de enoriași: diminuarea rutinelor religioase, orientarea spre valori spirituale (credința, viața, iubirea, adevărul, generozitatea, onestitatea, dreptatea) versus valori materiale (bani, proprietăți, mașini inclusiv fenomenul consumismului). Este subliniată aici ruptura tot mai evidentă atât cu ierarhiile de valori ale culturilor tradiționale, cât și cu valorile modernității clasice.

Capitolul 10, intitulat *Funcționalitatea socială și relațiile sociale în contextul comunitar eclezial* s-a concentrat asupra relațiilor sociale la nivel comunitar ale Eparhiei de Cluj - Gherla ținând cont de mai multe direcții de analiză cu accent pe relațiile interconfesionale ale greco-catolicilor cu protestanții și ortodocșii. Aceste chestiuni implică o serie de probleme patrimoniale, canonice, dogmatice, rituale și dezvăluie o latură a relației cu Statul. Avem imaginea unei Biserici Greco - Catolice care luptă pentru drepturile ei patrimoniale și spirituale, fără a avea sprijinul statului și cu o reacție ofensivă a Bisericii Ortodoxe. Sunt surprinse aici parțial cauzele unor evenimente anterioare care s-au dovedit și se dovedesc a fi încă tensionate.

Capitolul 11, intitulat *Mecanisme de heteroidentificare/autoidentificarea membrilor comunităților ecleziale din Eparhia Greco - Catolică de Cluj - Gherla*, tratează problema identității, mecanismele prin care membrii comunităților ecleziale din Eparhia Greco - Catolică de Cluj - Gherla se identifică. Sunt surprinse aspecte referitoare la coeziunea și sentimentul apartenenței în comunitățile de enoriași greco-catolici și o analiză a urmărilor opririi Bisericii Greco - Catolice în perioada totalitară (1948-1989). Capitolul se încheie cu o evaluare a Bisericii Greco-Catolice, văzută prin prisma enoriașilor ei. Este abordată pe larg problema promovării identității religioase în parohiile greco-catolice. În acest context am urmărit respectarea tradiției religioase și perenitatea fenomenului religios în strânsă legătura cu identitatea greco-catolică. Sunt tratate aspecte sensibile ce țin de tăria credinței enoriașilor, păstrarea obiceiurilor, a manifestărilor religioase, capacitatea Bisericii de a atrage noi credincioși, relațiile inter/intracomunitare sau aspecte ce țin de organizarea Bisericii, doctrina sau apartenența la Biserica Romei.

Capitolul 12, intitulat *O analiză internă a Bisericii Greco - Catolice*, cuprinde o evaluare a eficienței Bisericii Greco - Catolice, văzută din perspectiva enoriașilor ei. Capitolul prezintă atât reprezentări asupra punctelor tari și a reușitelor cât și reprezentări asupra punctelor slabe și insuficiențelor precum și un studiu comparativ a Bisericii Greco-Catolice în antiteză cu alte confesiuni. De asemenea sunt prezentate sugestii și propuneri ale enoriașilor privind îmbunătățirea stărilor de fapte în parohiile/comunitățile din care fac parte. Sunt surprinse de asemenea elemente mai complexe privind

capacitatea de promovare socială, metodele de relaționare și comunicare, capacitatea de atragere a credincioșilor și analiza SWOT.

Capitolul 13, intitulat *Reprezentări asupra perspectivelor de dezvoltare ale Bisericii Greco – Catolice*, prezintă aspecte legate de implicarea membrilor comunităților ecleziale în viața comunității. În acest capitol atenția noastră se mută în direcția perspectivelor de dezvoltare a Bisericii Greco - Catolice. Avem o estimare referitoare la perspectivele de dezvoltare a parohiilor și a Bisericii Greco - Catolice în ansamblul ei, din perspectiva enoriașilor greco-catolici. Sunt analizate aspecte legate atât de problemele spirituale, cât și de problemele administrative. În finalul capitolului am conturat două scenarii respectiv, pesimist versus optimist ca alternative de dezvoltare a comunităților.

Capitolele 12 și 13, sunt legate între ele, constituindu-se ca piloni principali ai lucrării. Ele se referă la structura administrativ-teritorială a Eparhiei, la instituțiile ecleziastice și la modul lor de funcționare, cu accent pe aspecte ce țin de viața parohiilor. O atenție deosebită este acordată problemelor privind organizarea parohiei. Avem aici o relație cauzală între poziția Episcopiei Greco-Catolice de Cluj-Gherla în raport cu Statul și modul în care a funcționat Eparhia de Cluj - Gherla în raport cu parohiile. Aceste aspecte au fost mai puțin cunoscute până acum, iar problemele ce țin de conducerea Bisericii sunt cu atât mai importante cu cât Episcopia de Cluj - Gherla se confruntă cu serioase probleme demografice. Aceste chestiuni ne-au permis să evaluăm sistemul de conducere al Eparhiei, ținând cont de statutul Bisericii Greco - Catolice.

Capitolul 14, este foarte important în economia acestei lucrări întrucât aici regăsim testarea ipotezelor cercetării.

Ultimele două capitolele 15 și 16, cuprind elemente ce țin de evaluarea și valorificarea rezultatelor obținute respectiv concluzii sintetice și recomandări aplicative.

Arăt, pe scurt, cum am realizat cercetarea calitativă și rezultatele la care am ajuns. Pentru cercetarea calitativă am folosit: Analiza tematică și Analiza de conținut.

Analiza tematică: am stabilit tema centrală respectiv impactul secularizării asupra enoriașilor din Eparhia Greco-Catolică de Cluj-Gherla. Complementar am realizat o analiză a conținutului răspunsurilor la întrebările deschise din chestionare pe care ulterior le-am codificat și interpretat.

Circumstanțele de viață care contribuie la dezvoltarea religiozității enoriașilor, așa cum rezultă din analiza de conținut sunt următoarele: trăiesc într-un mediu familial religios, sunt riguroși în ceea ce privește rutinele religioase, au afinități spirituale, culturale, morale, sunt altruști.

Cercetarea calitativă a mai dezvăluit și aspecte negative cum ar fi : stigmatizarea, problema retrocedărilor, lipsa preoților titulari, sau prestația modestă a unor preoți, lipsa activităților pentru tineri sau forța slabă de atragere de noi credincioși. Specific acestor comunități în perspectiva

dezvoltării lor, este sentimentul înalt al apartenenței religioase. Acest sentiment este prezent preponderent la persoanele în vârstă.

Variabila vârstă se asociază pozitiv cu religiozitatea. Persoanele în vârstă sunt mai dedicate religiei și își internalizează doctrina și învățăturile sale. Ei au un nivel mai ridicat de angajament religios asociat cu niveluri mai mari de implicare în activitățile religioase organizate de Biserică, ei vin cu idei și sugestii inovative. Variabilele care s-au dovedit semnificativ asociate cu religiozitatea se referă la educație și identitatea religioasă, respectiv nivelul de instrucție și modul cum se identifică.

Ceea ce îi deosebește pe cei mai religioși de cei mai puțin religioși este educația religioasă timpurie, (felul cum au fost crescuți) completat de formarea spirituală și de specialitate/profesională. Apoi încrederea în doctrina și liderul superior Papa de la Roma. Ceea ce mai contează atunci când îi diferențiem pe cei mai religioși de cei mai puțin religioși este tipul motivației. Primii sunt mai motivați de credința în mântuire, ceilalți sunt mai evazivi. De asemenea cei religioși au o disciplină a cultului și o stimă de sine ridicată prin încrederea și părerea bună despre ei înșiși.

Subiecții studiați preponderant cei în vârstă, nu doar interpretează circumstanțele în care au trăit și răspunsul la ele ca generatoare de creștere spirituală, ci și acționează ca răspuns la aceste circumstanțe de o manieră pozitivă în sensul afirmării Bisericii pe plan socio-cultural. Este strategia lor de răspuns la un mediu relativ ostil care îi încadrează. Problema se pune însă la nivel de conservare și prezervare a identității de potențial de creștere, având în vedere populația îmbătrânită deci media de vârstă ridicată. În problema retrocedărilor se discută despre o “timorare” a conducerii Eparhiei, o slabă implicare în rezolvarea acestei probleme.

Conform analizei noastre schimbarea dezirabilă la nivel social în Eparhia Greco-Catolică de Cluj-Gherla poate fi făcută pe trei piloni : Educație și pregătire profesională, Solidaritate și Dreptate socială.

Testarea ipotezelor :

Ipoteza 1.

În prima parte a cercetării am operaționalizat dimensiunea religiozității subiective, adică maniera în care indivizii se autoevaluează că fiind religioși și apoi dimensiunea religiozității văzută prin prisma enoriașilor. Rezultatele arată o discrepanță evidentă între autoevaluarea religiozității și evaluarea externă, comunitară.

În testarea acestei ipoteze am operaționalizat prin următoarele concepte : credința în Dumnezeu, frecvența la Biserică, frecvența rugăciunii, frecvența spovedaniei, frecvența împărtășaniei și frecvența postului. În urma analizei statistice exprimate de coeficientul de corelare Pearson am remarcat faptul că

importanța acordată credinței în Dumnezeu corelează negativ cu practicile religioase ale enoriașilor respectiv, practica rugăciunii, $r = -0,25$, $p < 0,01$ și pozitiv cu frecventarea Bisericii, $r = 0,47$, $p < 0,01$, practica spovedaniei $r = 0,45$, $p < 0,01$, practica împărtășaniei, $r = 0,73$, $p < 0,01$, practica postului $r = 0,32$, $p < 0,01$.

Remarcăm faptul că importanța acordată credinței în Dumnezeu corelează pozitiv în diferite situații: *Înainte meselor*, $r = 0,15$, $p < 0,01$; *Înainte de culcare*, $r = 0,30$, $p < 0,01$; *Când am de realizat o acțiune importantă*, $r = 0,45$, $p < 0,01$; Observăm de asemenea un corelație negativă, $r = -0,61$, $p < 0,01$ în ceea ce privește raportul cu Dumnezeu în activitățile cotidiene. În cele mai multe cazuri rugăciunea de dimineață este sărită și ne putem gândi la graba trezitului de dimineață și plecarea la locul de muncă.

Din analiza datelor putem concluziona faptul că dinamica vieții religioase merge pe un trend negativ în ceea ce privește creșterea spirituală, atragerea de noi credincioși, integrarea în comunitate și serviciile religioase. Având în vedere semnificația valorilor statistice putem concluziona că prima ipoteza este confirmată integral.

Ipoteza 2

Pentru testarea ipotezei 2 am investigat relația dintre implicarea comunitară (variabila dependentă) și variabile independente: gen, educație și ocupație profesională, precum și relația dintre cele două variabile independente asupra imaginii comunității.

Constatăm un efect principal semnificativ al variabilei gen (feminin) și al variabilei vârstă în ceea ce privește implicarea comunitară.

La nivel comunitar, în comunitățile mici cooperarea este directă și personală. În comunitățile mai mari ea este impersonală și simbolică, relațiile de cooperare fiind minimale.

Noțiunea de minoritate activă în plan social și religios este mai des întâlnită în comunitățile mici și mijlocii unde schimbările sociale sunt mai rapide comparativ cu comunitățile mari. Factorii care determină implicarea socio-religioasă diferă de la o comunitate la alta și țin de capacitatea de organizare și leadership.

De asemenea în comunitățile cu o organizare ierhică extinsă deciziile se iau mai greu, există prea multe opinii, prea multe alternative pentru un scop, o permanentă reflecție, deciziile vin de multe ori prea târziu pentru a putea fi puse în practică. Astfel unele proiecte importante pentru comunitate rămân la stadiul de intenție.

Marea majoritate a credincioșilor greco-catolici își manifestă, prin întreg comportamentul lor, fără echivoc apartenența la Biserica Greco-Catolică. Această realitate poate fi cuantificată prin câteva dimensiuni concrete, cum ar fi: opțiunea pentru primatul Papal și apartenența la Biserica Romei,

demersurile făcute pentru desfășurarea serviciilor religioase în rit latin, formarea și frecventarea grupurilor de prieteni greco-catolici și romano-catolici.

Coeficientul de corelare Pearson arată faptul că există o corelație semnificativă și pozitivă între apartenența la Biserica Greco-Catolică și satisfacția apartenenței religioase la Biserica Greco-Catolică, $r = 054$, $p < 0.01$.

Corelații negative regăsim în ceea ce privește încrederea enoriașilor în dezvoltarea Bisericii și atmosfera relațională din comunitate: $r = -063$, $p < 0.01$.

Având în vedere semnificația valorilor statistice putem concluziona că ipoteza a doua este confirmată.

Ipoteza 3

Pentru testarea ipotezei 3 am investigat relația dintre imaginea Bisericii (variabila dependentă) și sex, vârstă (variabile independente), precum și eventualul efect asupra acestei relații determinat de interacțiunea dintre cele două variabile independente vârstă-sex.

Analiza statistică exprimată de coeficientul de corelare Pearson arată faptul că există o corelație pozitivă între încrederea în dezvoltarea Bisericii și calitatea preoților care slujesc în Biserică, $r = 003$, $p < 0.01$, între încrederea în dezvoltarea Bisericii și ajutorul primit de la Biserică, $r = 052$, $p < 0.01$.

O corelație semnificativă și negativă regăsim între încrederea enoriașilor în dezvoltarea Bisericii și capacitatea acesteia de a răspunde nevoilor spirituale ale enoriașilor $r = -026$, $p < 0.01$ de asemenea; între încrederea enoriașilor în dezvoltarea Bisericii și capacitatea acesteia de a răspunde problemelor morale ale enoriașilor, $r = -019$, $p < 0.01$, de asemenea corelează negativ capacitatea Bisericii de a atrage noi enoriași, $r = -055$, $p < 0.01$.

Din analiza efectuată concluzionez faptul că o parte semnificativă dintre enoriași nu au găsit răspunsurile la căutările sau frământările lor prin serviciile oferite de Biserică. Pe măsură ce insatisfacția lor va crește tot mai mult, ei își vor pierde încrederea în infailibilitatea cultului și Biserica va începe să piardă tot mai mulți adepți. Având în vedere corelațiile de mai sus și semnificația statistică a acestora putem concluziona că ipoteza a treia este nu este confirmată.

Teza de doctorat cuprinde următoarele contribuții originale:

Lucrarea prezintă o diagnoză cantitativă și calitativă a stării de fapt în aria cercetată oferind totodată premise de dezvoltare comunitară. Cercetarea este concepută într-un stil analitic orientat pe intervenții care ar putea fi realizate în cadrul Eparhiei. De asemenea încurajează participarea la serviciile religioase pe care le consider benefice din perspectiva echilibrului psihologic și emoțional, al

autocunoașterii, socializării și integrării socio-profesionale. Pune accent pe educația religioasă și formarea personalității.

Este prezentat un profil adaptativ/dezadaptativ al enoriașului din Eparhie, care poate servi ca ghid, "oglină" pentru comunitățile existente și în perspectiva dezvoltării altor comunități/parohii, de asemenea un profil al preotului "ideal" care poate servi ca model de lider spiritual, pentru actualii sau viitorii preoți.

Contribuția prezentei cercetări la domeniul cunoașterii rezidă în înțelegerea resurselor de sprijin și a strategiilor de coping la care recurg enoriașii greco-catolici în contextul schimbărilor complexe care au loc la nivel global. Consider că în Eparhia Greco-Catolică de Cluj-Gherla există un nucleu de enoriași capabili să contribuie la activizarea comunității în plan economic, social, educațional și cultural și să producă un impact pozitiv. În susținerea acestei afirmații, aduc argumente ce țin de spiritul civic, comunitar, mentalitatea, cultura și maturitatea spirituală a acestora. Dezvoltarea comunitară¹ reclamă implicarea tuturor factorilor responsabili și a comunității în ansamblul ei. Istoria Vechiului Testament² descrie impactul pe care o minoritate - prin priceperea și înțelepciunea liderilor ei (Iosif și Daniel) - l-a avut într-o societate ostilă, dominantă.

În proiectarea și implementarea cercetării am avut în vedere încă de la început nu doar cercetarea unor realități sociale, ci și formularea unor recomandări aplicative prin valorificarea punctelor forte și a oportunităților, precum și eliminarea sau atenuarea punctelor slabe și a amenințărilor. În mod concret acestea se referă la :

1. formarea și perfecționarea clerului și specialiștilor din diferite domenii (educație, sănătate, social, etc);
2. angrenarea unor persoane cu un nivel superior de calificare și vocație, capabile să mobilizeze comunitatea;
3. corelarea serviciilor religioase și socio-economice cu cererea/nevoile enoriașilor ;
4. îmbunătățirea calității serviciilor existente;
5. elaborarea și implementarea unor activități inedite și atractive atât în plan spiritual cât și în plan socio-cultural;
6. atragerea de fonduri europene, colaborarea cu firme de consultanță specializate pentru atragerea fondurilor europene, cu plata "comisionului de succes";
7. lărgirea relațiilor de cooperare interinstituționale și interconfesionale;

¹ Vezi Legea nr 292/20.12/2011, Legea Asistenței Sociale, publicată în MO , nr.905 din 20.12.2011

² Noul Testament,(1990) Tradus și Adnotat de Pr. Dr. Emil Pascal, Éditions du Dialogue Société D' Éditions Internationales, Paris, p.742

8. promovarea altruismului și generozității caracteristice grupurilor religioase;
9. eficientizarea funcționării Eparhiei;
10. prevenirea fenomenelor care produc tulburări funcționale (comunicare, organizare, birocrație, „favoritisme”);
11. existența unui registru de sugestii și reclamații în fiecare parohie;
12. prevenirea fenomenelor care produc tensiuni sociale;
13. mediatizarea acțiunilor pozitive care merită să fie extinse sau generalizate;
14. dezvoltarea cercetării sociologice pe segmentul sociologiei religiei;

Lucrarea va conduce, sperăm, la o creștere a interesului și implicării liderilor comunității și a comunității în dezvoltarea comunitară, prin modelele de succes prezentate, permițând totodată corectarea intervenției și eforturilor, spre o mai bună utilizare a resurselor și o colaborare constructivă.

De asemenea, cercetarea este relevantă pentru teologi și cadre didactice care instruiesc tinerele generații ce urmează să se integreze în societate și să contribuie la dezvoltarea ei pe baza unor principii socio-morale bine definite. Capitolul cheie al acestei lucrări îl reprezintă creionarea a două scenarii, ca alternative de dezvoltare a comunităților din Eparhia Greco-Catolică de Cluj-Gherla.

Primul scenariu pesimist, vizează următoarele aspecte :

- procesul de îmbătrânire demografică corelat cu sporul de natalitate scăzut;
- neglijența față de practicile religioase curente;
- diminuarea manifestărilor religioase și a tradițiilor ;
- concurența sectelor sau a altor confesiuni;
- eterogenitatea zonelor rurale;
- comunicarea deficitară cu parohiile arondate;
- implicarea politică partizană a Bisericii;
- nerezolvarea problemelor patrimoniale;
- nivelul scăzut de trai;

Cu privire la fenomenul secularizării în aria cercetată am o perspectivă complementară cu cea a marilor teoreticieni clasici în sensul că trendul acesteia este crescător din cel puțin două motive.

În primul rând pentru că a preluat mai întâi valorile europene discutabile, combătute de Biserică respectiv căsătoria cu persoane de același sex și homosexualitatea. În al doilea rând se accentuează tot mai mult individualismul, atitudine tot mai frecvent întâlnită, care într-o definiție mai generală subordonează interesele comunității celor personale.

În fond asigurarea forței și intensității vieții religioase într-o comunitate religioasă este legată de controlul/ponderea presiunii consumeriste contemporane. Prin urmare o revenire potrivită perioadei

contemporane ar putea fi practicarea ascezei, așa cum a fost reflectată și în teza lui Max Weber, adică oameni capabili să renunțe la vicii sau obsesii materiale. În contextul religiei creștine forma de revenire în practicarea ascezei este raportarea practică la Decalog, în celelalte religii la perceptorile morale și religioase specifice.

Toate cele descrise mai sus nu sunt simple accidente, ele încep să devină tot mai mult o regulă. Astfel lipsesc elementele cheie ale religiei de exemplu: valorile, normele și idealurile care să creeze o identitate comună. De asemenea analiza arată o apartenență scăzută și un nivel scăzut de practică religioasă pe alocuri formală fapt ce pe majoritatea covârșitoare nu îi identifică ca membrii ai comunității religioase.

Al doilea scenariu optimist, vizează următoarele aspecte :

- atragerea tinerilor prin ofertă educațională, spirituală și socială variată;
- formarea și perfecționarea liderilor religioși ;
- creșterea toleranței și reducerea discriminării ;
- schimbul de valori intergeneraționale;
- schimbul de valori interconfesionale
- recuperarea și valorificarea patrimoniului material și cultural;
- inițierea unor proiecte economice și sociale combinate cu măsuri de ocupare a forței de muncă;
- promovarea coeziunii parohiilor și protopopiatelor din Eparhie prin alocarea echilibrată a resurselor existente ;

Concluzii

Conform analizei noastre putem concluziona că în Eparhia Greco-Catolică de Cluj Gherla fenomenul secularizării este în progres. În aria cercetată secularizarea nu îmbracă forma “separării de Stat”³ așa cum a fost văzută de Emile Durkheim sau “procesul prin care instituțiile își pierd importanța (semnificația) socială”⁴ așa cum arăta Brayn Wilson (1966). Chiar dacă monopolul Bisericii s-a prăbușit, influența rămâne. În România nu există o lege a despărțirii Bisericii de Stat, din contră Statul susține Biserica și ea are rolul ei „electoral”.

De asemenea în cazul nostru nu putem vorbi despre o „dispariție a religiei din plan social” în sensul secularizării așa cum a fost văzută de sociologii marxiști, putem observa însă un declin al religiozității și mai mult, în România o „descreștinare”, recensământul din 2011 arătând un procent de

³ Durkheim Emile (1995), *Formele elementare ale vieții religioase*, traducere Magda Jeanrenaud și Silviu Lupescu, Iași, Editura Polirom, p.53

⁴ Brayn Wilson (1966), <http://www.rasfoiesc.com/educatie/psihologie/sociologie/INSTITUTII-SOCIALE17.php>

0,2% persoane „fără religie” sau „atei”.⁵ Aici mai poate fi pusă în discuție loialitatea denominațională a mării majorități a enoriașilor greco-catolici care odată cu trecerea în ilegalitate a Bisericii Greco-Catolice la 1 Decembrie 1948 au trecut mai mult sau mai puțin voit la confesiunea ortodoxă, sigur pe fondul unor persecuții de natură economică, socială, politică inclusiv privarea libertății. De remarcat însă faptul că după 1990, au revenit puțini la religia greco-catolică fapt datorat atât unor factori interni cât și a unor factori externi la care am făcut referire pe parcursul lucrării.

Revenind la fenomenul secularizării, el poate fi observat ușor nu numai de cercetători prin analogie cu teoriile clasice ale secularizării ci și de omul obișnuit din comunitate. Enoriașii simt nevoia unei schimbări, însă termenul "reformă " este prea dur și amintește de eșecul Reformei protestante și evoluția ei în procesul secularizării în Occident. O soluție vine de la Biserica Româno-Catolică și anume locul unde s-a născut " aggiornamento". Biserica Greco-Catolică are nevoie de un "aggiornamento" adică adaptarea mesajul religios la problematica timpului în care trăiesc astfel încât să poată oferi răspunsuri omului confruntat cu problemele globalizării.

Consider că punctele țări ale tezei de doctorat sunt documentarea solidă, ipotezele consistente, metodologia de cercetare bine concepută și bine pusă în practică și aplicativitatea rezultatelor obținute. Am reușit să conturez un model de comunitate și schimbare socială pozitivă precum și profilul enoriașului din comunitate și a liderului care pot face această schimbare.

⁵ http://www.insse.ro/cms/files/publicatii/pliante%20statistice/08-Recensamintele%20despre%20religie_n.pdf

Bibliografie selectivă

Izvoare

ROTARIU Traian, ILUȚ Petru (1997), *Ancheta sociologică și sondajul de opinie. Teorie și practică*, Iași, Editura Polirom.

Noul Testament, (1990) Tradus și Adnotat de Pr. Dr. Emil Pascal, Éditions du Dialogue Société D'Éditions Internationales, Paris.

Șematismul Eparhiei de Cluj-Gherla (2003) , Casa de Editură Viața Creștină, Cluj-Napoca.

Anuar (2012), Eparhia Română Unită cu Roma Greco-Catolică de Cluj-Gherla, Cluj-Napoca, Editura Viața Creștină.

CRIHĂLMEANU Florentin (2006), *Repere în dezvoltarea Eparhiei de Cluj-Gherla prin prisma evoluției învățământului seminarial. 1990-2005*, în Studia Universitatis Babeș Bolyai, Theologia Catholica, Anul LI, Editorial office Gh.Bilașcu, nr 24 , Cluj Napoca. p.85-110

GUDEA Nicolae (2001), *Reflecții privind relația dintre Stat și Biserică. O abordare din punct de vedere greco-catolic*, în Studia Universitatis Babeș Bolyai, Theologia Catholica, Anul XLVI. Editorial Office Gh.Bilașcu, nr. 24 , Cluj Napoca.p. 167-180.

Cărți de autor

ALDRIDGE Alan (2013), *Religion in the contemporary world*, Cambridge, Polity Press. **BĂDESCU Ilie, RADU Nicolae** (1980), *From the countryside to the urban community*, Bucharest, Edited. Enciclopedică.

CRESSY David, FERRELL Lori Anne (1996), *Religion and Society in Early Modern England*, London, Edited Routledge.

DURKHEIM Emile (1995), *The elementary forms of the religious life*, traducere Magda Jeanrenaud și Silviu Lupescu, Iași, Edited Polirom.

FLONTA Mircea (2005), *Religion and Civil Society*, Pitești, Edited Paralela 45.

GIDENS Anthony (2010), *Sociology*, Trad by Oana Gheorghiu , Bucharest, Edited All.

HARLAMBO and HOLBORN, *Sociology trend and perspectives*, (2000), London, Edited Collins.

JENKINS Philip (2007), *God's Continent, Christianity, Islam, and Europe's Religious Crisis*, Oxford, University Press.

RĚMOND RenĚ (2003), *Religion and Society in Europe, secularization in the centuries XIX and XX 1780-2000*, Bucharest, Ed. Polirom.

RAHNER Karl (2005), *Tratat fundamental despre credinĚă, Introducere ĩn conceptul de creștinism*, TĚrgu LĚpuș, Editura Galaxia Gutenberg.

SMITH Anthony (2000), *The Nation ĩn the History. Historiographical debates about Ethnicity and Nașionalism*, Hanover, England, University Press.

TONNIES' Ferdinand (2001), "Community and Civil Society," Edited by Jose Harris, Cambridge, University Press.

VEDINAȘ Traian (2010), *Principle of asynchrony and seduction culture*, Cluj-Napoca, Edited Dacia, XXI.

WEBER Max (1993), *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism*, Bucharest, Edited Humanitas.

Legea nr 292/20.12/2011, Legea Asistenșei Sociale, publicatĚ ĩn MO , nr.905 din 20.12.2011

Bibliografie on-line:

Iuliana Precupetu, Opportunities for local Development in Jiului Valley, 2000, <http://rss.archives.ceu.hu/archive/00001134/01/142.pdf>

<http://www.eparhiaclujgherla.ro/istoric>

<http://www.bru.ro/semnalari/>

<http://www.spidd.ro/carti/curs-com.pdf>

<http://romania.usembassy.gov/2013-irf-ro.html>

Peter Berger, The desecularization of the World, Resurgent Religion and World politics,

<http://www.amazon.com/The-Desecularization-World-Resurgent-Religion/dp/0802846912>

http://www.insse.ro/cms/files/publicatii/pliante%20statistice/08-Recensamintele%20despre%20religie_n.pdf

